

Violența împotriva femeilor
–o abordare din perspectiva
studiilor pentru pace și sănătate -

Notă despre termeni. Circumscrierea problemei
Triunghiul violenței directe – structurale – culturale
Triunghiul Diaagnoza – Prognoza - Terapie

Notă despre termeni. Circumscrierea problemei

Studiile pentru pace sunt frecvent asemănate cu și raportate la studiile despre sănătate. Raționamentul utilizat circumscrie pacea ca opusă violenței iar sănătatea ca opusă bolii, de unde ideea păcii sinonime cu sănătatea iar a violenței cu boala. După Johan Galtung¹ aceste două domenii au în comun ideea de sistem (de celule sau actori), stările de bine și stările de rău care au nevoie de analiză, diagnoză. Din domeniul sănătății, Galtung a împrumutat ideea aplicării diagnozei, prognozei și terapiei și în studiile pentru pace, pornind de la premiza că nu este suficient să identifici o problemă dacă nu propui alternative și soluții constructive, așa cum e absurd să diagnostichezi o boală fără să oferi informații despre modul în care aceasta poate evolua și fi tratată. Terapiile curative și preventive sunt necesare atât pentru sănătate cât și pentru pace. Așa cum definiția sănătății este formulată pozitiv ca bunăstare fizică, mentală și socială la nivel individual și nu ca absență a bolii sau a stării de rău, în mod similar pacea trebuie înțeleasă nu doar negativ, ca opusă violenței și războiului ci și în sens larg ca armonie la nivelul indivizilor și comunităților.

Definiția violenței la care mă voi raporta pe parcursul acestei lucrări, și care aparține lui Johan Galtung, include nu doar actele violente la nivel fizic ci orice situație în care ființele umane sunt influențate în asemenea manieră încât realizările lor efective, somatice și mentale se află la un nivel mai scăzut decât al realizărilor lor potențiale. Din această perspectivă, violența reprezintă cauza diferenței dintre potențial și realitate, dintre ceea ce ar fi putut exista și ceea ce există în fapt. Mai concis, când potențialul este mai mare decât realitatea și această realitate este evitabilă, se poate vorbi de violență. Utilitatea acestei definiții pentru studiile de gen devine evidentă dacă ne raportăm la violența împotriva femeilor în sens larg, ca mijloc prin care potențialul lor nu este doar nevalorificat ci uneori complet distrus sau deturnat. Inegalitatea de gen în manifestările sale concrete devine astfel sinonimă cu menținerea unor tipare sociale violente care restricționează alegerile, oportunitățile, dezvoltarea și participarea femeilor la viața socială.

Toate societățile umane despre care avem informații, cu o singură excepție², operează discriminări de gen. Cvasi-majoritatea acestor societăți sunt caracterizate prin dominație masculină, distribuind puterea, statusul și resursele în mod inegal între femei și bărbați. Există numeroase variații cu privire la tipul diferențelor de gen, nivelul inegalităților de gen și gradul de violență (implicită sau reală) care este necesar pentru a menține sistemul de diferență și dominare.

Triunghiul violentei

Dintre multiplele conceptualizări ale violenței am optat pentru triunghiul violenței dezvoltat de Johan Galtung care cuprinde *violența directă, structurală și culturală*³, detaliate în continuare. Pentru a înțelege incidența violenței directe, observabile, cu toate sub-tipurile sale, trebuie să o raportăm constant la structurile sociale și cultura care o încurajează, perpetuează și legitimează. Originile violenței împotriva femeilor trebuie căutate nu numai la nivelul agresorului ci și în structura socială și în ansamblul valorilor, tradițiilor, obiceiurilor și credințelor legate de inegalitatea dintre femei și bărbați. Relațiile dintre aceste trei forme de violență pot fi reprezentate cu succes de metafora iceberg-ului în care vârful vizibil al acestuia, 1/10 din întreaga sa suprafață, reprezintă violența directă, cele 9/10 aflate sub apă violența structurală, în timp ce oceanul în care iceberg-ul plutește semnifică violența culturală.

Violența directă

Violența directă este forma cea mai ușor observabilă a violenței pentru că implică manifestări fizice și, în genere, măsurabile, cuantificabile. Violența directă poate avea însă și efecte invizibile percepției fizice; acest tip de violență face rău dincolo de efectele vizibile, ușor observabile, având pentru femei consecințe negative și pe termen lung care țin de comportament sexual cu risc ridicat, boli cu transmitere sexuală, sarcini nedorite, abuz de droguri și alcool, și de bunăstarea fizică și mentală generală, după cum arată cercetările a numeroși cercetători anglo-americani.

Violența împotriva femeilor prezintă un risc înalt pentru sănătatea acestora, fapt recunoscut de organismele Națiunilor Unite care au atras în mod constant atenția asupra acesteia începând din anii 1970, transformând-o într-o prioritate pentru sănătate și drepturile omului în anii 1990.⁴

Violența structurală

Structurile sociale, departe de a fi inocente în chestiunea inegalității dintre femei și bărbați, reprezintă instanțe care confirmă, întăresc și reproduc această inegalitate.

Teoriile social-structurale caută originile violenței în întreg contextul social mai curând decât la nivel individual. Aceste teorii sugerează că dependența socială, politică și economică a femeilor de bărbați creează structuri în care violențele bărbaților asupra femeilor sunt transpuse în realitate.⁵ Una dintre temele întâlnite frecvent în literatura de specialitate pe violența comisă de bărbați, identificată de Koss, Heise, and Russo (1994)⁶, circumscrie modul în care instituțiile sociale trivializează sau în general ignoră experiențele femeilor vizavi de violența. Structurile sociale în sine reflectă frecvent relații inegale de gen care servesc legitimitatea violenței masculine. Relațiile dintre femeile muncitoare și șefii bărbați (bărbații directori sau în funcții de conducere și femei secretare, asistente), femei atleți și bărbați antrenori, femei asistente medicale și bărbați doctori sunt fundamentate pe o cultură și o ideologie în care femeile se află în poziții subordonate bărbaților. Numeroase inegalități care persistă în viața socială a unei societăți reîntăresc în fapt ideea normalității și naturaleții dominației și superiorității masculine asupra femeilor.⁷ Din perspectiva feministă relațiile dintre bărbați și femei sunt frecvent conceptualizate în termeni de putere, ceea ce oferă un cadru interpretativ bogat pentru violența bărbaților asupra femeilor înțeleasă ca modalitate de a menține puterea și controlul asupra acestora.

Violența culturală

Fiecare cultură are propriile prescripții vizavi de comportamentele, atitudinile, credințele considerate adecvate pentru bărbați și femei, față de care indivizii au o libertate de abatere mai mare sau mai mică. Ideea inferiorității femeii este adânc înrădăcinată în cele mai multe dintre culturile lumii care au dezvoltat mitologii complexe pentru a subordona femeile autorității bărbaților, atât la nivel practic cât și simbolic.⁸

Cultura este cea care dă bărbaților dreptul de a fi violenți. Și în societatea românească violența acestora împotriva femeilor este tolerată și chiar încurajată, fiind considerată naturală, de înțeles, tolerabilă, meritată, ordine naturală a lucrurilor, inevitabilă, crucea femeii, parte din afacerea numită căsătorie. Proverbele ce concentrează adevăruri pentru diferite comunități pot confirma normele și valorile sociale dar pot, de asemenea, servi și la perpetuarea unor stereotipuri. Există numeroase proverbe în “înțelepciunea populară” a românilor care conțin imperative clare vizavi de necesitatea de a bate femeile (“Femeia trebuie bătută fiindcă e rea”, “Moara trebuie bătută de trei ori pe zi iar femeia de 6”; „Femeia trebuie bătută că știe ea de ce”; „Femeia trebuie bătută chiar dacă nu a făcut nimic pentru că o să facă”) sau reflectă și avertizează împotriva răului pe care femeia îl reprezintă dacă nu este ținută sub control („Vai de casa unde bărbatul e muiere”, “Unde calcă femeia, locul se spurcă”, „Iepurele și femeia sunt ai tăi cât timp îi ții bine”). Textele religioase greșit interpretate și distorsionate servesc de asemenea la menținerea superiorității bărbatului și legitimează implicit „pedepsirea” abaterilor. Astfel, violența împotriva femeilor este și un rezultat al credințelor conform cărora bărbatul este superior iar femeile cu care aceștia trăiesc reprezintă proprietăți care trebuie tratate după cum bărbații consideră adecvat. Având în vedere importanța tradiției, cele enumerate mai sus reprezintă adevărate provocări pentru femeia româncă.

Din această perspectivă, patriarhatul este formațiune socială esențial violentă la adresa femeilor, comparabilă după J. Galtung cu subculturile criminale sau structurile militare, care combină cele trei forme de violență într-un cerc vicios. Cele trei forme se întăresc una pe cealaltă indiferent despre care alegem să vorbim mai întâi. Violența directă, precum violul, intimidează și reprimă; violența structurală instituționalizează; iar violența culturală interiorizează aceasta relație, mai ales în ceea ce privește victimele, femeile, ceea ce face structura durabilă și dificil de schimbat.⁹

Triunghiul Diagnostică-Prognostic-Terapie

Revendicându-se de la abordarea centrată pe diagnostică, prognostic și terapie, lucrarea de față își propune depășirea nivelului teoretic de circumscriere a fenomenului violenței împotriva femeilor și de critică a realității existente în România, prin identificarea posibilelor evoluții ale fenomenului și prin propunerea de alternative și de modalități de intervenție.

Diagnostică - Starea de fapt în România

Naturalețea superiorității bărbaților asupra femeilor este reflectată elocvent de primul Barometru de Gen realizat în România, 2000, în care afirmația “Bărbatul este capul familiei” a primit acordul a 83% dintre respondenți, în timp ce în ceea ce privește libertatea femeilor de a-și gestiona viața, 78% dintre respondenți sunt de părere că “femeia trebuie să își urmeze bărbatul”. Normele religioase care proclamă într-o interpretare distorsionată supunerea femeii către bărbat, suprapuse peste o serie de valori și norme ce au supraviețuit societății tradiționale în mod esențial patriarhal¹⁰, legitimează în ultimă instanță violența ca modalitate de disciplinare și menținere sub control a femeilor.

Violența împotriva femeilor este teoretizată în România în principal în termeni de „violență domestică” sau „violență în familie”, studiile și articolele care circumscriu acest fenomen social enumerând recent mai multe forme de manifestare printre care violența psihologică, fizică, socială

economică și sexuală.¹¹ Conform abordării violenței din prima parte a lucrării, este vorba de violența directă. Acest fenomen, alimentat constant de miturile superiorității masculine și legitimat astfel din punct de vedere cultural, reprezintă un obstacol major, promovarea unor relații partenoriale între femei și bărbați în viața privată afectând și participarea acestora la viața publică.

Problema violenței domestice a început să fie vehiculată din ce în ce mai mult și la noi, încă din anii 1990. Participarea unei delegații românești la Conferința de la Beijing în 1995 s-a concretizat în elaborarea unui Plan Național de Acțiune pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați care are printre obiectivele sale prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și copiilor. În plan practic însă, problema violenței domestice nu a fost abordată la nivel de efecte și cu atât mai puțin la nivel de cauze. În 2000 existau în toată țara doar două adăposturi pentru femei victime ale violenței, gestionate de sectorul de stat și 5 de sectorul neguvernamental, atât numărul cât și capacitatea acestora fiind limitată comparativ cu cererea cu care sunt confruntate.¹² La nivel legislativ, până în anul 2002, nu exista nici o referire cu privire la acest fenomen. În Codul Penal românesc nu erau prevăzute articole prin care violența în familie să fie incriminată și pedepsită ci doar articole care vizau actele de violență în general sau tulburarea ordinii publice. Abia începând cu noiembrie 2002 au fost făcute modificări în Codul Penal vizavi de actele de violență domestică. După ani de presiune exercitată la nivel politic de organizații neguvernamentale și membre ale Parlamentului, începând cu mai 2003 avem o lege care reglementează specific violența în familie, cu toate că mecanismele de implementare sunt încă inexistente.

Până în 2003 nu a existat nici o cercetare națională cu privire la frecvența sau incidența acestui fenomen, grație însă unor cercetări întreprinse de diverse grupuri dispunem de cazuistica adăposturilor existente și de anumiți indicatori care oferă imagini fragmentate cu privire la răspândirea violenței domestice și înainte de acest an, cu toate că valabilitatea datelor este locală:

- După date furnizate de Institutul de Medicină Legală din București și cuprinse în cercetarea efectuată de grupul Avocați pentru Drepturile Omului din Minnesota, 29% dintre femeile care au primit asistență medicală între martie 1993 și martie 1994 fuseseră violentate de parteneri intimi. Cazurile raportate de violență domestică au crescut de cinci ori între 1996 și 1998.
- După cercetarea efectuată de Ministerul Muncii și Protecției Sociale pe activitatea Centrului Pilot pentru Femei Victime ale Violenței Domestice din București între ianuarie 1997 și mai 1998: 74% dintre femeile victime ale acestui tip de violență erau atacate de soți, 4% de parteneri, 7% de foștii soți iar 4% de alte rude. În aceeași cercetare se estimează că în 1997 60% din cazurile de divorț înregistrate în București menționau ca motiv și violența fizică, în timp ce 23% dintre cazuri au fost înaintate pe motiv expres de violență.

Concluziile primei cercetări naționale privind violența în familie și la locul de muncă, CPE, 2003, circumscriu violența în familie care se manifestă în cotidian. Este vorba însă de violența în familie și nu doar de violența împotriva femeii, ceea ce poate masca sau afecta măsurarea științifică a acestui fenomen specific, cu toate ca una dintre concluziile cercetării este că doua treimi din victimele violenței în familie sunt femei, și o treime bărbați. Într-o perioadă de 12 luni anterioară cercetării care a avut loc în iulie-august 2003¹³:

- * În jur de 800.000 de femei au suportat în mod frecvent violența în familie sub diferite forme;
- * Mai mult de 340.000 de copii (0-14) au asistat frecvent la scene de violență fizică între părinți;
- * Mai mult de 370.000 de copii (0-14) au asistat la insulte și înjurături frecvente între părinți sau adulți în gospodărie.

Concluziile generale ale acestei cercetări descriu fenomenul ca o problemă reală, identificând atât procentele din populație care experimentează diverse forme ale violenței dar și sistemul valoric și atitudinal care consideră violența un comportament „normal”.

Pentru exemplificare:

- 12,8 % din populația adultă a țării raportează violența psihologică în familie (limbaj agresiv, intimidare, umilire, amenințare);
- 6,8 % raportează violența fizică (vătămare corporală), fenomenul având o frecvență de 4 ori mai mare la femei (10,5 %) decât la bărbați (2,5 %);
- 7,1% raportează violența socială (control, izolare de familie și prieteni, monitorizare activități), de două ori mai frecventă la femei decât la bărbați, 9,3 % față de 4,6 %;
- 4,2 % raportează violența economică (oprirea accesului la bani sau la alte mijloace economice), de două ori mai frecventă la femei decât la bărbați (5,7 % față de 2,5 %);
- 1,4% raportează violența sexuală (forțarea la activități sexuale nedorite), fiind vorba doar despre femei.

Aceste procente sunt relativ mici comparativ cu procentul de 78% din populația cu drept de vot care crede cele 6 clișee referitoare la violența în familie cuprinse în cercetare, anume: „bătaia e ruptă din rai”, „un bărbat care nu-și bate femeia nu o iubește cu adevărat”, „femeia trebuie bătută din când în când, că dacă nu știi tu, știe ea de ce”, „femeia este proprietatea bărbatului”, „violența domestică este întâlnită doar în familiile sărace”, „o femeie bătută poate în orice moment să se despartă de agresor”.

Violența culturală și structurală sunt mai puțin teoretizate la noi în acești termeni, cu toate că violența din cultură este circumscrisă în unele studii și articole care pun în discuție concepțiile care încurajează sau legitimează actele violente împotriva femeilor.

În ceea ce privește violența structurală, instituțiile sociale au un rol major în reproducerea relațiilor inegale între bărbați și femei și a violenței împotriva femeilor la toate nivelele. Deși cele mai multe societăți au evoluat de la moduri de organizare evident patriarhale, există moșteniri subtile care s-au prelungit și în contemporaneitate, o analiză atentă făcând posibilă identificarea diferitelor dimensiuni ale acestui mod de organizare socială și a valorilor și normelor sale fundamentale în prezent. Analizele făcute pe baza Barometrului de Gen 2000 de Vladimir Pasti și Cristina Ilinca concluzionează că societatea românească tinde actualmente să se orienteze spre un model patriarhal de sorginte traditional-arhaică.¹³

Sistemul educativ perpetuează direct stereotipurile de gen care sunt folosite apoi indirect pentru a justifica nedreptățile împotriva femeilor, discriminările și violențele de diverse tipuri la adresa acestora.¹⁴

Despre mass-media s-a afirmat că perpetuează o violență de ordin simbolic asupra femeilor prin transformarea lor în obiecte de consum, prezentarea ca accesorii estetice, reducerea la anumite parti ale corpului sau cantonarea lor în anumite ipostaze. Se vorbește despre „femei/fete *victim*e ale modei”, „despre campanii *agresive* de publicitate”, un limbaj evident violent. Starea de subiect care ia decizii în privința conducerii vieții și relațiilor personale, care acceptă lucrurile care nu se pot schimba și lucrează realist la cele ce pot fi îmbunătățite sau care are încredere în sine și voința de a se realiza pe plan social intră în conflict cu cedarea la presiunile modei efemere, cu deplasarea intereselor vitale dinspre cunoaștere, viață, diversitate spre înfățișare, greutate, cosmetice, forme perfecte. E paradoxal faptul că fetele și femeile sunt atât de mult încurajate de numeroși agenți media să-și concentreze atenția pe înfățișare, în timp ce valorizarea acestei activități pe plan social este în fapt foarte scăzută, reprezentând de fapt material pentru perpetuarea concepțiilor vizavi de "nimicurile femeiești" și, extrapolând, de

"nemicul" care sunt femeile. Astfel cred că se poate vorbi de victime ale sistemului mai curând decât de agenți care îl refuză.

Modul în care structurile și instituțiile sociale reproduc tipare sociale violente în ceea ce privește femeile trebuie documentat însă în mai mare detaliu.

Prognoza

Întrebarea principală care trebuie pusă în etapa prognozei se referă la capacitatea sistemului de a reveni la starea de bine și măsura în care este nevoie sau nu de intervenție din exterior. În cazul de față persistența precum și rezistența la schimbare a mentalităților culturale care legitimează și chiar încurajează violența împotriva femeilor la toate nivelele pe de o parte, iar pe de altă parte reproducerea structurilor sociale care instituționalizează violența reprezintă indicatori importanți pentru necesitatea de a interveni și combate acest fenomen.

Societățile occidentale care au avut cele mai puternice mișcări feministe și de emancipare a femeilor începând din anii 70 înregistrează și în prezent rate extrem de înalte în ceea ce privește violența împotriva femeilor, poate și pentru că sunt printre puținele țări care publică statistici naționale în acest sens. În Marea Britanie, 30% sunt victime ale violenței partenerilor sau foștilor parteneri; 29% în Canada și 22% în Statele Unite. Aceste date indică importanța abordării directe a acestei probleme și nu lansarea ei pe seama evoluției naturale a mentalităților. Experiența altor țări demonstrează că această evoluție este foarte lentă chiar și în cazurile în care se lucrează asupra ei la mai multe nivele. Dacă practica violenței împotriva femeilor este scuzabilă, de înțeles, legitimă, avem puține asigurări că în cazul neintervenției acest lucru se va schimba de la sine și nu înrăutăți.

Terapie

O dată identificate cele trei nivele ale violenței, terapiile propuse trebuie să vizeze atât acțiunile directe violente cât și violența culturală și cea încastrată în structurile sociale. Indiferent de teoriile – individuale sau sociale și structurale – referitoare la cauzele violenței la care ne raportăm, este important ca indivizii să își asume responsabilitatea pentru propriile acte violente pe de o parte, iar pe de altă parte ca societatea să pună în discuție violența domestică. Astfel se impune crearea unui cadru la nivelul întregii societăți care să faciliteze dezvoltarea de resurse și acțiuni concrete pentru a transforma violența directă împotriva femeilor și contribui la punerea bazelor unor structuri sociale non-violente și a unei culturi sensibile la gen.

Strategiile eficiente în această direcție nu pot fi impuse însă peste structurile deja existente sau activitățile aflate în desfășurare, ci trebuie să interrelaționeze cu acestea pentru a răspunde la nevoile și provocările concrete folosind rețelele și resursele care există deja.

Terapiile posibile în abordarea violenței trebuie să urmeze două direcții principale – de prevenție și intervenție—pentru a fi eficiente atât pe termen scurt cât și mediu și lung. Lucrul pe conștientizare și prevenire este extrem de important în special datorită focusului pe termen lung ce duce la schimbările durabile în mentalitate și ansamblul valorilor și normelor care ghidează comportamentul indivizilor, intervenția imediată este însă esențială pentru a răspunde situațiilor de criză și nevoilor imediate ale femeilor abuzate.

Ideii pentru abordări preventive

Activitatea de prevenție implică în principal mobilizarea instituțiilor și actorilor care pot lucra pe creșterea nivelului de conștientizare și implicit de legitimare a problematicii violenței în general și a violenței de gen în special.

Educație sensibilă la gen în școli. Propuneri:

- ✓ promovarea educației pentru pace din perspectivă de gen și transformarea conflictelor pe cale pașnică;
- ✓ educație partenerială pentru viața privată în școli;
- ✓ implicarea elevilor și studenților în activități de conștientizare a problematicii violenței în societate și a implicațiilor violenței împotriva femeilor la toate nivelele precum și acțiuni concrete de depășire a acestei probleme;
- ✓ producere de manuale și publicații sensibile la dimensiunea de gen și violența genizată
- ✓ pregătirea profesorilor pentru a aborda problematica violenței.

Mass-media. Propuneri

- ✓ Campanii puternice și susținute de sancționare a acestui fenomen
- ✓ Monitorizarea abuzurilor și violențelor de orice fel la care sunt supuse femeile și redarea lor în limbaj non-valoric.
- ✓ Programe de instruire pentru jurnaliști pentru dezvoltarea unei sensibilități de gen.

Biserica

- ✓ Schimbare de discurs vizavi de superioritatea bărbaților asupra femeilor
- ✓ Sprijinirea înființării de adăposturi prin resursele și locațiile pe care le au la dispoziție.

Sectorul civil

- ✓ Coaliții ale *organizațiilor neguvernamentale* care să lucreze integrat pe această problemă.
- ✓ Dezvoltarea de programe de instruire și conștientizare asupra acestei probleme adresate funcționarilor publici, politicienilor, activiștilor sociali

Modalități concrete de intervenție

- ✓ Mai multe centre de asistență pentru femeile abuzate
- ✓ Înființarea de centre de consiliere pentru bărbații violenți
- ✓ Pregătirea / Instruirea reprezentanților instituțiilor care trebuie să intervină în asistarea victimelor violenței: polițiști, judecători, avocați, medici legali, medici generaliști.

---

¹ Johan Galtung este fondatorul cercetării în domeniul păcii și al conflictelor. A înființat primul Institut Internațional de Cercetare în domeniul Păcii din lume în 1951 în Oslo, Norvegia. Lista sa bibliografică din perioada 1951 și 1990 număra peste 1000 de intrări.

Pentru asemănarea dintre studii de pace și studii despre sănătate, vezi cartea sa *Peace by Peaceful Means*, 1996.

Pentru definiția violenței menționată în această lucrare vezi J. Galtung - *Sobre la paz*, 1985, p.30. sau *Essays in Peace Research*, Vol. 1, p. 109.

² Este vorba de singura descriere existentă a unei societăți care nu operează diferențieri pe considerente de sex, făcută de M. Mead, 1935, în urma observării unui trib format din câteva sute de membri, din Noua Guinee.

³ Abordare dezvoltată de J. Galtung și specifică TRANSCEND, rețea internațională pentru pace și dezvoltare fondată de acesta. Pentru trecerea în revistă a acestor forme de violență, vezi *Searching for Peace*, de J.Galtung, C. Jacobsen și K.F. Brand-Jacobsen, 2000, precum și *Manualul de transformare a conflictelor prin mijloace pașnice* editat de Transcend sub egida Națiunilor Unite, 2000.

⁴ Dovada pentru interesul în creștere al ONU față de dimensiunea inegalității de gen și a formelor sale de manifestare stau instituțiile dezvoltate de acesta, conferințele internaționale organizate și numeroasele publicații care circumscriu această problemă: UNPFA, INSTRAW, UNIFEM, toate instituțiile aferente ONU având o dimensiune de gen explicită, Conferințele de la Cairo, 1985, Viena, 1993, Beijing 1995)

⁵ Pentru o scurtă trecere în revistă a acestora vezi *Women and Violence*, M. Davies, 1994, p. 7

⁶ În Harwaz, M și O Neil J. –*What causes Men s Violence against Women*, 1999, p 21

⁷ Vezi *Barometrul de Gen*, 2000.

---

⁸ S. de Beauvoir trece în revistă numeroase asemenea mituri în *Al doilea sex* (1949). Pentru o teoretizare a dominației simbolice vezi și cartea lui P. Bourdieu- *Masculine Domination*, 2000. D. Thompson (2001) atrage însă atenția asupra riscului de a teoretiza această dominație doar la nivel simbolic fără a identifica manifestările materiale, încă persistente.

⁹ În J. Galtung, *Peace by Peaceful Means*, 1996, p.40

¹⁰ Pentru o analiză a societății românești prin prisma conservatorismului de gen vezi scrierile M. Miroiu (1997, 1998) și cartea lui V. Pasti, *Ultima inegalitate*, 2003.

¹¹ Pe aceste cinci tipuri de violență s-a centrat prima cercetare națională privind violența în familie și la locul de muncă, 2003, Centrul Partener pentru Egalitate. Articole și studii mai vechi, cum ar fi cel cuprins *Gen și societate*, 1997, sau secțiunea despre România în *WOMEN 2000* vorbesc despre violența împotriva femeilor doar ca vătămare fizică neintrând în alte detalii.

¹² Cf WOMEN 2000: in investigation into the Status of Women' Rights in Central and South-Eastern Europe and the newly independent States, p.359-363

¹³ Raportul cercetării naționale privind violența în familie și la locul de munca, 2003, Centrul Partener pentru Egalitate, p. 3, 70 și 116.

¹³ Menționat în Pasti, V-Ultima inegalitate, 2003

¹⁴ Pentru o critică asupra sistemului de educație din perspectiva de gen, vezi scrierile semnate de M. Miroiu și L. Grunberg, 1997, 1998 și D.O. Stefanescu, 2003